

*Мовчан Д. В.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології
Сумського державного університету**Стрельнікова Є. С.,**студентка
Сумського державного університету**Савчук А. І.,**студентка
Сумського державного університету*

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОМІЧНОГО У СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ АНЕКДОТІ

Анотація. Результати проведеного дослідження демонструють багатоаспектну природу гумористичного дискурсу, представленого жанром політичного анекдоту. Анекдот можна охарактеризувати з естетичної, психологічної та лінгвістичної точок зору, при цьому лінгвістичні параметри анекдоту дозволяють реалізувати його комічний ефект. Здійснено систематизацію та опис основних прийомів та тактик створення комічного ефекту на прикладі англійських та американських форумів, опублікованих на англійських та американських форумах.

Мовні явища, які у політичному анекдоті пов'язані з лінгвопрагматичними чинниками, тобто оповідачем та адресатом повідомлення, а також із ситуацією, в якій відбувається комунікація, демонструють досить широкий діапазон репрезентації комічного, до яких насамперед належить каламбур або мовна гра, іронія, сарказм, принцип обманутого очікування та змішаний метод. Гра слів дозволяє пізнати глибинну структуру жарту через застосування різноманітних способів незвичних механізмів передачі інформації та лінгвістичних маніпуляцій, що приводить до активізації нових асоціативних відношень між мовними одиницями. Особливістю іронії є співіснування двох смислових планів – прямого експліцитного й імпліцитного, що суперечить прямому. Іронія реалізується як спосіб вираження авторських інтенцій, причому інтенсивність емоційної насмішки може варіюватися від добродушної до в'їдливої. Вдавання до сарказму дозволяє схарактеризувати політичний анекдот як реалізацію конфліктної ситуації, комунікативною задачею якої є вплинути на опонента вербальними засобами, принизити та підкреслити свою перевагу. Ефект обманутого очікування є одним із типів актуалізації, що полягає у контрасті, який виникає при заміні звичного, «очікуваного» за умов даного контексту елементу на елемент низької передбачуваності.

Доведено думку про те, що політичний анекдот є особливою формою гумористичного дискурсу в межах неформальної комунікації з чіткою орієнтацією на інтереси аудиторії, він імпліцитно транслює настрої громадськості щодо певних політичних подій та лідерів, слугує консолідації окремих суспільних груп та суспільства в цілому та може мати за мету як компрометацію окремих політичних діячів, так і формування їх позитивного іміджу.

Ключові слова: політичний дискурс, жарт, каламбур, іронія, сарказм.

Постановка проблеми. Наукова інтерпретація комічного має давню традицію та сягає ще часів давньогрецьких мислителів. Анекдот, як одна із форм комічного дискурсу, має певні мовні та позамовні характеристики, які слугують реалізації комічної інтенції й розгортаються в ситуації сміхової та ігрової комунікації. Анекдот передбачає динамічний процес розгортання як когнітивного, так і комунікативного плану, ситуацію, на тлі якої відбувається вербальний акт комунікації, та результат мовленнєвої діяльності.

Діалектика політичного анекдоту продиктована взаємодією політичних процесів та явищ, функціонуванням політичної комунікації, існуванням політичної складової життя в цілому. У політичній картині світу тієї чи іншої мови зафіксовані анекдоти про політичних діячів, політичні партії, їх політичні позиції та рішення. Політичні жарти можуть переслідувати різні цілі: з одного боку, виступаючи засобом антиреклами, вони можуть створювати негативний образ політика, який поступово втрачає авторитет і повагу, а з іншого боку, політичні жарти можуть стати «ознакою популярності» політичного діяча, своєрідним свідченням того, як він сприймається представниками соціуму.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим фактом, що політичний анекдот існує у всіх формах мовленнєвої комунікації, як то дипломатичній, політичній сферах, засобах масової комунікації та у повсякденному житті. **Мета наукової розвідки** полягає у детальному розкритті прийомів та засобів формування комічного ефекту у політичних анекдотах, які з'являються у сучасному англійському комунікативному просторі з огляду на особливості політичних анекдотів як засобу неформального спілкування.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретичною основою для проведення цього дослідження стали праці таких вітчизняних і закордонних вчених, як О. Є. Гомілко, С. В. Баранової, З. М. Коваль, І. В. Лесик, О. М. Линтвар, М. В. Мусійчук, Н. В. Філатової, І. П. Калініченко, С. Г. Денисюк, Н. В. Кондратенко, А. М. Ляшук, А. Д. Мац, О. Є. Ненько, О. О. Чорновол-Ткаченко, О. Лінча, Дж. Лакоффа, Г. Бентона, П. Бергера та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Політичний анекдот відображає актуальні події у суспільстві, роль в них

окремих діячів, тому є одним із засобів осмислення та відзеркалення політичного життя в цілому. Американський вчений Г. Бентон у своїй статті «Витоки політичного анекдоту» зазначав, що політичні жарти є потужними трансляторами поширених настроїв в соціумі, які не можуть знайти санкціонованого виходу [1, с. 33–35].

«Політичний гумор є невід'ємною частиною політичного процесу, яка постійно змінюється, реакцією на концентрацію влади в суспільстві, носить в основному позитивний характер, оскільки сублімує агресію і припиняє багато міжособистісних конфліктів. Політичний гумор може бути добродушним і тонким, а також жорстоким і брутальним і виконує важливі функції. ... Він створює загальний суспільний інтерес до політики і до його представників» [2, с. 214].

Популярність політичного анекдоту залежить від актуальності теми, рівня дотепності автора, а також значною мірою від спроможності порушити табу.

Щоб зрозуміти природу політичного анекдоту, його вплив на аудиторію та її реакції, нам потрібно детальніше проаналізувати, на чому базується комічний ефект, якими прийомами та засобами він може бути досягнутий.

Каламбур або мовна гра

Мовну гру (термін Л. Вітгенштейна) по праву можна віднести до тих лінгвістичних явищ, які породжують багатомірність анекдоту. Метою свідомого порушення мовних норм є досягнення більшої виразності, експресії, але найчастіше – комічного ефекту в тексті. Мовна гра безпосередньо пов'язана зі здатністю людини творчо використовувати мовленнєві засоби. Вужчою формою вияву мовної гри є каламбур, в основі якого лежить використання різних значень однієї й тієї самої лексеми або вживання омофонів – слів однакового звучання, але таких, що мають різні значення. Наприклад:

A: *Why is England the wettest country?*

B: *Because so many kings and queens have been reigning there.* [3].

В анекдоті вживається різновид омофонії – паронімія. Слова *rain* – *reign* є близькими за звучанням, різними за формою і мають різне значення. Внаслідок використання паронімії створюється комічний ефект.

Наступний приклад створення комічного ефекту базується на співзвучності:

Politics is the most accurate word in the English language. Poly = many. Ticks = blood sucking parasites. [4].

У цьому анекдоті спостерігається співзвучність слова *politic* зі словами *poly* та *ticks*, які є, з точки зору автора, безсторонньою прихованою характеристикою першого слова. Саме використання співзвучних слів з протилежним значенням і виконує жартівливу функцію анекдоту.

Каламбур дуже часто виникає за умови багатозначності слів. Наприклад:

I'm going to go on a Brexit diet. The pounds will drop fast. [5].

Лексема *pound* має два значення: міри ваги, що експлікується за допомогою слова *diet* та міри грошової одиниці – розкривається через *Brexit*. Натяк на те, що вага буде втрачатися так само швидко, як і зниження курсу фунта стерлінгів після голосування щодо виходу Великобританії з ЄС у 2016 році, створює гумористичний ефект цього висловлення.

Як бачимо, адресант намагається передати повідомлення імпліцитним способом за допомогою гри слів, припускаючи,

що одержувач інформації відповідь належним чином. Приховані смисли лексичних одиниць, що закладені в анекдоті, актуалізуються завдяки зіткненню непосредованих логічних контекстів. [6, с. 59–61].

Іронія

Іронія належить до числа феноменів, увага до яких була прикута здавна. Білецька О. О. зазначає: «Жодна з існуючих теорій не здатна повністю відрізнити іронічне висловлювання від неіронічного» [7, с. 30]. Причина криється в тому, що не з'явилася така класифікація та критерії, які б відмежовували іронію від інших категорій. Існує багато визначень цього явища, узагальнивши які, можна охарактеризувати іронію як засіб, що виражає кепкування, глузування, використовуючи прихований контекст.

В енциклопедії «Українська мова» наводиться наступне визначення іронії: «Іронія – різновид антифразису, троп, де з метою прихованого глузування або для легкого добродушного жарту мовна одиниця з позитивно-стверджувальним (в широкому розумінні) значенням, конотацією або модальністю вживається з прямо протилежними характеристиками» [8, с. 122].

Яскравою особливістю іронії є її подвійний зміст, де істинним є прямо виражене, а протилежне мається на увазі. Чим більше протиріччя між ними, тим сильніша іронія.

Для кращого розуміння іронії розглянемо наступний приклад:

My favorite mythical creature? The honest politician. [9].

У цьому анекдоті чесні політики представляються як явище, що існує на рівні міфів. Інакомовлення полягає в тому, що де-юре чесні політики є всюди, а де-факто вони, на жаль, – міфічні створіння (*mythical creature*).

Особливістю вербального вираження іронії є співіснування двох смислових планів – прямого експліцитного та імпліцитного, який суперечить прямому [10, с. 17]:

The economy in the UK is getting so dire that the elderly aren't getting to enjoy their retirement.

The BBC interviewed 73 year old Charles from Windsor: "despite having a generous government pension, I've had to start working today." [11].

Використання іронії як засобу створення комічного ефекту в політичних анекдотах може бути результатом політкоректності. Політичний лідер, виступаючи об'єктом іронії, у такий спосіб може збільшити свою популярність. Анекдоти, у свою чергу, відображають ставлення суспільства до політичних діячів. Так, британський прем'єр-міністр У. Черчилль користувався народною повагою, прикладом чого є наступний жарт:

A lady who was known as Churchill's main rival in parliament was giving a speech. Churchill, with his usual enthusiasm for his rival, dozed off while the lady was speaking. She stopped her speech and awoke Sir Winston by yelling, "Mr. Churchill, must you sleep while I talk?" Churchill sleepily replied, "No, ma'am. I do so purely by choice" [12].

Як бачимо, іронія в тексті анекдотів говорить сама за себе, проте іронічні анекдоти може зрозуміти тільки людина з гарним почуттям гумору, для решти такі анекдоти будуть незрозумілими і навіть позбавленими логіки.

Сарказм

Сарказм у списку засобів створення комічного ефекту в анекдоті завжди стоїть поряд із іронією. Сарказм виступає вищою формою іронії, якій притаманні високий ступінь глу-

зування та викриття. Даний засіб характеризують як образливе глузування або різке, схибне висловлювання. Іронія часто породжує тонкий, м'який гумор. Результат сарказму ближче до явної критики, прямого антагонізму, а іноді до навмисної словесної образи чи сорому. [13, с. 82–84].

Порівняймо наступні жарти:

I once meet an honest, caring, politician that listened when I spoke and tried to help the country. Then I woke up. [14].

Politicians and diapers have one thing in common: they should both be changed regularly... and for the same reason. [3].

На відміну від першого анекдоту, що демонструє собою приклад іронічного протиставлення ідеальних політиків та дійсності, другий анекдот прямо висміює політиків, злісно порівнюючи їх з підгузками.

Відповідно до спостережень, анекдоти про політичні партії республіканців і демократів в США та лейбористів і консерваторів у Великобританії відрізняються неприхованим сарказмом. Наступний анекдот прийшов від членів Демократичної партії Сполучених Штатів, які виступали проти висунення республіканця Теодора Рузвельта на пост президента у 1904 році:

While delivering a campaign speech one day Theodore Roosevelt was interrupted by a heckler: "I'm a Democrat!" the man shouted.

"May I ask the gentleman," Roosevelt replied, quieting the crowd, "why he is a Democrat?"

"My grandfather was a Democrat," the man replied, "my father was a Democrat and I am a Democrat."

"My friend," Roosevelt interjected, moving in for the kill, "suppose your grandfather had been a jackass and your father was a jackass. What would you then be?"

Alas, Roosevelt was thwarted by the quick-witted heckler, who promptly replied: "A Republican!" [12].

Принцип обманутого очікування

Початок вивчення ефекту обманутого очікування належить представникам Празької лінгвістичної школи, які надавали великого значення теорії поетичної мови. Вони вважали, що віршований текст повинен бути не тільки впорядкованим, але і включати в себе елементи несподіванки для досягнення більшої «поетичності».

Поняття «обмануте очікування» охоплює контрасти, які виникають при заміні звичного, «очікуваного» за певних контекстуальних умов елементу на елементи з невеликою передбачуваністю. Суть даного прийому базується на психологічному процесі декодування інформації, де лінійність мовлення сприяє певному рівню передбачуваності, оскільки поява елементів у мовленнєвому потоці обумовлена попереднім елементом і впливає на наступний, тобто декодування відбувається спрогнозовано, лінійно. Коли в такий ряд вводиться елемент низької передбачуваності, процес декодування сповільнюється, що сприяє приверненню до нього уваги реципієнта.

Саме на цьому феномені базується значна кількість анекдотів та жартів. З ефектом обманутого очікування пов'язаний будь-який навмисний збій у логіці мислення, що зазвичай виражається останнім словом чи реченням в анекдоті і є його кульмінацією [15]. Продемонструємо анекдот, в якому спостерігається ефект обманутого очікування:

Vladimir Putin consulted with a fortune teller. He asked:

"How long will I live?"

The psychic replied:

"I cannot tell that but I do know you will die on a Ukrainian holiday."

"Which holiday?" Putin asked.

"Whichever day you die will be a Ukrainian holiday." [16].

Варто зазначити, що принцип обманутого очікування часто використовують у змішаній формі, як то у поєднанні з явищем мовної гри. Наприклад:

If con is the opposite of pro, then is Congress the opposite of progress? [3]

Комічний ефект може виникати при перетині двох незалежних контекстів у точці бісоціації, якщо вони здаються слухачеві чи читачеві анекдоту асоційованими – так виникає протиріччя, яке потім компенсується реакцією сміху [17]. До прикладу:

Kid: Dad, I want to be in politics when I grow up.

Dad: Are you insane? Have you completely lost your mind? Are you a moron?

Kid: Forget it. There seems to be too many requirements. [3].

У наведеному анекдоті дитина порушує логіку розмови, вирішивши що всі характеристики, які вона почула від батька, це критерії, щоб бути політиком. Реакція батька викликала непорозуміння, що сприяло виникненню ефекту обманутого очікування, який базується на основі передбачуваності та непередбачуваності.

Висновки і перспективи дослідження. У цілому, англomовний політичний анекдот характеризується стриманістю і наявністю підтексту, який реалізується, зокрема, використанням мовної гри. Гра слів дозволяє пізнати глибинну структуру жарту через застосування різноманітних способів незвичних механізмів передачі інформації та лінгвістичних маніпуляцій, що приводить до активізації нових асоціативних відношень між мовними одиницями. Іронія надає тексту політичного анекдоту особливого забарвлення, своєрідно розкриває незадоволеність автора навколишнім світом. Особливістю іронії є співіснування двох смислових планів – прямого експліцитного й імпліцитного, що суперечить прямому. Іронія реалізується як спосіб вираження авторських інтенцій, причому інтенсивність емоційної насмішки може варіюватися від добродушної до в'їдливої. Вдавання до сарказму дозволяє схарактеризувати політичний анекдот як реалізацію конфліктної ситуації, комунікативною задачею якої є вплинути на опонента вербальними засобами, принизити та підкреслити свою перевагу. Ефект обманутого очікування є одним із типів актуалізації, що полягає у контрасті, який виникає при заміні звичного, «очікуваного» за умов даного контексту елементу на елемент низької передбачуваності. Подальша інтерпретація повідомлення потребує від реципієнта більших зусиль і, таким чином, викликає більше емоцій під час сприйняття. Звідси випливає ще одна надважлива функція ефекту обманутого очікування – творення механізму експресивності, емоційного впливу на свідомість читача, у даному разі створення гумористичного ефекту.

Зазначимо, що часто досить складно визначитися з конкретним прийомом чи засобом, який представлений у тому чи іншому випадку. Розпізнавання таких засобів іноді носить суб'єктивний характер: так, наприклад, комусь іронія може здатися сарказмом і навпаки. Більше того, існують й інші прийоми та засоби досягнення комічного ефекту, які не знайшли відображення у нашому дослідженні, проте також становлять інтерес та могли б стати предметом подальших наукових розвідок.

Література:

1. Benton G. The Origins of the Political Joke. *Humour in Society: Resistance and Control*. New York : St. Martin's Press, 1988. P. 33–55.
2. Кондратенко Н. Неформальні засоби політичної комунікації: дискурс політичного анекдоту. *Стиль і текст*. 2011. Вип. 7. С. 206–214.
3. Laugh factory. Political jokes. URL: <https://www.laughfactory.com/jokes/political-jokes> (дата звернення: 20.11.2022)
4. Bored panda. The Most Amusing Political Jokes The Internet Has To Offer. URL: https://www.boredpanda.com/political-jokes/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic (дата звернення: 16.11.2022)
5. Inews. 57 of the funniest jokes about Brexit as the UK leaves the EU. URL: <https://inews.co.uk/light-relief/jokes/best-brexit-jokes-148082> (дата звернення: 16.11.2022)
6. Карпчук Н. П. Адресованість в офіційному та неофіційному дискурсі : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Харків, 2005. 218 с.
7. Білецька О.О. Іронія як феномен культури (на прикладі британської літератури). *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2016. Вип. 17. С. 25–34.
8. Українська мова : Енциклопедія. ред.-упоряд.: В. М Русанівський., О. О Тараненко. та ін. 2-ге вид. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
9. OneLineFun. Political one liners1. URL: <https://onelinefun.com/political/> (дата звернення: 20.11.2022)
10. Калита О.М. Мовні засоби вираження іронії в сучасній українській малій прозі. Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. 10.02.01. Київ, 2006. 23 с.
11. UPJOKE. Charles Jokes. URL: <https://upjoke.com/charles-jokes> (дата звернення: 16.11.2022)
12. Legacee. JOKES ABOUT FAMOUS HISTORICAL LEADERS. URL: <https://legacee.com/types-of-leadership-styles/leadership-jokes> (дата звернення: 20.11.2022)
13. Просіна К. Форми та засоби вираження комічного у художньому творі. *Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій*. 2019. С. 82–84.
14. OneLineFun. Political one liners3. URL: <https://onelinefun.com/political/3/> (дата звернення: 20.11.2022)
15. Голубчук Т.В. Засоби створення стилістичного контексту у гумористичних текстах. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4154/1/Golubhuk.pdf> (дата звернення: 10.11.2022)
16. UPJOKE. Vladimir Putin Jokes. URL: <https://upjoke.com/vladimir-putin-jokes> (дата звернення: 16.11.2022)
17. Attardo S. The Semantic Foundations of Cognitive Theories of Humor. *The International Journal of Humor Research*. 1997. № 10 (4). P. 395–420.

Movchan D., Strelnikova Ye., Savchuk A. Verbalization of the comic in the modern political anecdotes

Summary. The results of the study demonstrated the multidimensional nature of humorous discourse represented by the genre of political anecdote. An anecdote can be characterized from an aesthetic, psychological, and linguistic point of view. It is considered, that the linguistic parameters of the anecdote make it possible to implement its comic effect. The main methods and tactics of creating a comic effect are systematized and described on the example of English-language political jokes published on English and American forums.

It was established that linguistic phenomena that in a political anecdote are associated with linguopragmatic factors, that is, the narrator and the addressee of the message, as well as the situation in which communication takes place, demonstrate a wide range of the comic representation, which primarily includes a pun or wordplay, irony, sarcasm, the principle of deceived expectation and a mixed method. Wordplay allows to understand the deep structure of a joke through the use of various methods of information transmission and linguistic manipulations, therefore, leading to the activation of new associative relations between language units. Irony is implemented as a way of expressing the author's intention, herewith the intensity of emotional mockery can vary from good-natured to caustic. Sarcasm is recognized as the realization of a conflict situation, the communicative task of which is to influence the opponent by verbal means, humiliate and emphasize one's own advantage. The effect of deceived expectation lies in the contrast that occurs when replacing of the usual, expected element through an element of low predictability under the given context takes place.

The study has shown that a political anecdote is a special form of political discourse with a clear focus on the interests of the audience within the framework of informal communication. It implicitly conveys the public's mood regarding certain political events and leaders, serves to consolidate individual social groups and society as a whole, and can aim whether to compromise individual political figures or to form their positive image.

Key words: political discourse, joke, pun, irony, sarcasm.